

*Dr Čaba Fenjveši, docent
Pravnog fakulteta u Pečuju*

ISLEDNI SUDIJA U MAĐARSKOM KRIVIČNOM POSTUPKU*

Sažetak: *Zakon o krivičnom postupku (u daljem tekstu ZKP) Mađarske donet 1998.g. (XIX. zakon 1998.) stupio je na snagu 1. jula 2003.g. Sadržuje brojne nove značajne novine među njima i institut islednog sudije¹. Ovaj rad ukratko prikazuje bitne elemente tog novog značajnog subjekta krivičnog postupka.*

Ključne reči: *isledni sudija, novi krivični postupak, Mađarska*

I O ISLEDNOM SUDIJI UOPŠTE

1. U pogledu prethodnog postupka novi ZKP je uveo dve bitne novine:
 - a. Promenio je osnovnu funkciju ,moglo bi se reći «filozofiju» isleđivanja²
 - b. uveo institut islednog sudije kao novog subjekta isleđenja.

2. Pri uvođenju instituta islednog sudije sagledane su pozitivne i negativne strane sličnih procesno–pravnih instituta zapadnih pravnih drža-

* Prevod sa mađarskog dr Ištvan Feješ, redovni profesor Pravnog fakulteta u Novom Sadu.

¹ Kod nas odomaćio naziv „istražni sudija“, ali se tu radi o procesnom subjektu koji ima drugačiji pravni položaj pa je i u prevodu zadržan originalni naziv-prim.prevodioca.

² U Mađarskoj prethodni postupak nije sudski, već je u nadležnosti javnog tužioca – prim.prevodioca.

va. Bila je zapravo dilema, za čim postoji potreba u mađarskom krivičnom postupku: za istražnom sudiji francuskog tipa (Juge d' instruction) ili za islednim sudijom (Ermittlungsrichter), koji se razvio u zadnjim decenijama, naročito na nemačkom pravnom području.³ Prevagu je odneo drugi model, imajući u vidu da je i u samoj Francuskoj napušten institut istražnog sudije. Istražni sudija je inače imao funkciju krivičnog gonjenja naročito u slučajevima težih krivičnih dela. Isledni sudija ima drugačiju funkciju. U toku isleđenja se javljaju brojna teška (npr. ograničenja ljudskih prava) ili delikatna pitanja (npr. zaštita svedoka, tajno pribavljanje dokaza) čije zadovoljavajuće rešenje zahteva kontradiktorno raspravljanje. Institutom islednog sudije može se u stvari konsekvatno razgraničiti funkcija optužbe, odbrane i presuđenja. Lakše se rešava pitanje odlučivanja o predlozima stranaka, jer se otvara mogućnost za pristup pravnim lekovima, snabdevenih adekvatnim garancijama, a pravo meritornog odlučivanja pripada nezainteresovanom (nezavisnom i objektivnom) subjektu.

3. Naziv na prvi pogled deluje zbunjujuće. Pre bi se moglo zaključiti da je osnovni zadatak novog subjekta isleđenja, tj. da kao sudija rukovodi isleđenjem. U stvari, on poseduje pravo na preduzimanje samo u zakonu nabrojanog, ograničenog broja islednih radnji (o tome više kasnije). Naziv potiče otud, što svoje pravno-državne, humane i garancijalne funkcije obavlja u fazi isleđenja krivičnih dela. Njegovo postupanje i njegov status je specijalnog karaktera ali ne spada u krug posebnih postupaka, pošto ne odlučuje meritorno, nema presuđivačku (osuđujuću-oslobađajuću-sankcionišuću) funkciju.

II NADLEŽNOST ISLEDNOG SUDIJE

1. Isledni sudija osim retkih izuzetaka (specijalno ispitivanje posebno zaštićenih svedoka u sudsko-pretresnoj fazi) svoju funkciju vrši u fazi isleđenja, pre podizanja optužnice. Svoju dužnost po pravilu obavlja u mesnim sudovima u sedištu županije. Postavlja ga predsednik županijskog suda. Njihov broj se kreće od 1 do 4 (osim u Glavnom gradu). Postoji mogućnost za njegovo postavljanje i pri drugim, ne samo županijskim sudovima. Odmah da naglasimo, bez obzira na to da li je stvarno nadležan mesni ili županijski sud, isledni sudija uvek postupa na mesnom nivou. Dakle, napr. i u slučaju ubistva koje spada u stvarnu nadležnost županijskog suda, radnje hapšenja, saslušanje posebno zaštiće-

³ Detaljnije o tome: Fenjvesi-Herke-Tremmel: Új magyar büntetőeljárás, Dialog-Campus, Budapest-Pécs, 2004. str. 425-429

nog svedoka, odobravanje pribavljanje podataka tajnim metodima, vrši isledni sudija mesnog suda.

Pripadnost islednog sudije fazi isleđenja vidi se i po tome, da se troškovi koje nastaju njegovim radom a predujmaju se od strane države, stavljaju na teret budžeta tužilaštva, jer je javni tužilac gospodar isleđivanja, a ne na teret budžeta suda. (čl.291.st.3.ZKP).

2. Isledni sudija je nadležan da odlučuje o sledećem (čl. 207. st. 2. ZKP):

- o merama prinude koje spadaju u sudsku nadležnost,
- o merama prinude u vezi utvrđivanja uračunljivosti
- o isključenju branioca
- o odobravanju i ukidanju tajnog pribavljanja podataka
- o nastanku isleđivanja nakon njegove ranije obustave
- o proglašavanju nekog lica naročito zaštićenim svedokom
- ocena inicijative o molbi za presipitivanje
- pretvaranje novčane kazne zbog narušavanja reda u zatvorsku kaznu.

3. Kao što je već rečeno isledni sudija može obaviti ograničen krug islednih radnji. I to:

a/ Na predlog javnog tužioca:

- saslušanje
- posebno zaštićenog svedoka
- svedoka koji je u neposrednoj opasnosti po život
- svedoka koji nije napunio 14.godinu života

b/ Na inicijativu šireg kruga subjekata (javnog tužioca, branioca, okrivljenog a u drugom slučaju i advokata svedoka i staraoca maloletnog svedoka i njegovog zakonskog zastupnika):

- prikupljanje dokaze ako postoji opasnost od njihovog propadanja
- saslušavanje osumnjičenog putem zatvorene telekomunikacione mreže.

4. Ne može se govoriti o odluci nego eventualno o «sugestiji» kada isledni sudija obavesti javnog tužioca da je našao okolnosti za donošenje odluke o obustavi ili prekidanju isleđenja. Takvo obaveštavanje je izgleda i obaveza islednog sudije na osnovu čl.209.st.4.ZKP.

5. Kod produženja pritvora određenog za vreme preko jedne godine kao i u slučaju druge teške mere prinude, privremenog prinudnog lečenja, postupak za preispitivanje -kao dalji garancijalni, kontrolni faktor-ne postupa isledni sudija već sudija pojedinac županijskog suda, u skladu sa adekvatnim pravilima postupanja (npr.treba da održi sednicu svaki put

ako je dat predlog za produženje mere prinude koji traje već duže od 6 meseci).⁴

III SEDNICE I ODLUKE ISLEDNOG SUDIJE

1. U gore navedenim slučajevima isledni sudija može odlučivati sam, na osnovu spisa ili u sednici (u »društvu«). Prvi način je osnovni vid postupanja, dok zakon posebno reguliše slučajeve kada se održava sednica. Prema tome, istražni sudija je obavezan da održi sednicu (čl. 210. st. 1. ZKP) ako je predmet predloga

- mera prinude lišenja ili ograničavanja slobode
- produženje pritvora preko 6 meseci
- jemstvo
- odluka o utvrđivanju računljivosti (mada se ovo može zanemariti ako okrivljeni zbog svog stanja ne može prisustvovati ili kad nije sposoban da koristi svoja prava) (čl. 210. st. 2. ZKP)
- obavljanje dokaznih radnji (saslušavanje svedoka, izvođenje dokaza koji mogu propasti).

U svim ostalim slučajevima isledni sudija odlučuje bez održavanja sednice, na osnovu spisa (tako postupa i ako predlog o kome odlučuje potiče od neovlašćenog lica) ali ima pravo i da održi sednicu u bilo kom slučaju.

2. Ročište za sednicu određuje isledni sudija. Javni tužilac obezbeđuje prisustvo okrivljenog i obaveštavanje branioca, ako predlog o kome će se raspravljati potiče od njega. Ukoliko predlog koji će biti predmet raspravljanja potiče od nekog drugog subjekta (okrivljeni, branilac, zakonski zastupnik, staralac, advokat svedoka) ovo treba da obezbedi isledni sudija.

Ako se predlagač ne pojavi na sednici smatra se da je odustao od svog predloga. Nedolazak ostalih učesnika ne sprečava održavanje sednice. Kad je u pitanju predlog za privremeno prinudno lečenje, ako okrivljeni zbog svog zdravstvenog stanja ne može prisustvovati, sednica se može održati i bez njega, ali je obavezno prisustvo njegovog branioca, bez njega se sednica ne može održati.

Predlagač, a to je najčešće javni tužilac, mora u sednici podneti dokaze pismeno ili usmeno na kojima zasniva svoj predlog. Prisutni, a pre svega branilac imaju pravo uvida.

⁴ Detaljnije: Herke, A letartóztatás, Dialog-Campus, Budapest-Pécs, 2002.

3. Isledni sudija najveći broj sednica u praksi održava zbog naređivanja ili produžavanje pritvora. U praksi je prisutan sledeći problem : Predlagač svoj predlog često obrazlaže samo pretpostavkama i isticanjem opšteg iskustva bez nekih konkretnih argumenata. Branilac to teško može pobijati. Protiv budućih „pretpostavljenih, događaja ne može podnositi utemeljene protivargumente. Protivargument bi, naime, po dokaznoj teoriji bio isticanje protivčinjenica , protivdokaza a to u ovakvoj situaciji nije moguće, što u krajnjoj liniji onemogućava meritornu odbranu. Zbog toga, ako isledni sudija nije dovoljno odlučan u zahtevanju da se ispune zakonski uslovi, okrivljeni i odbrana nema šanse da se odbrani od pritvora. Ukoliko je islednom sudiji obezbeđeno pravo na racionalnu sumnju (reasonable doubt) preuzetu iz anglosaksonske teorije i prakse tada ovakav predlog neće prihvatiti.

4. U skladu sa razvitkom tehnike, sednica može biti održana preko zatvorene telekomunikacione mreže. Tada je, (i ovo je već drugi slučaj) prisustvo branioca obavezno. I to tako , da ze vreme cele sednice bude zajedno sa okrivljenim na istom mestu.

5. Ne događa se često ,ali se u sednici mogu izvoditi i dokazi. Tako npr. saslušanje svedoka

-koji se nalazi u opasnosti po život

-za koga se može pretpostaviti da neće moći prisustvovati na glavnom pretresu

-koje je mlađe od 14 godina.

U slučaju prve dve kategorije, sednici pored advokata svedoka, može prisustvovati okrivljeni i njegov branilac. Ovo pravilo važi i u slučaju ako saslušanje nije predložila odbrana nego tužilac. Oba slučaja su izuzetak od opšteg pravila za prisustvo na islednom saslušanju svedoka, gde branilac može prisustvovati samo ako je saslušanje svedoka predložila odbrana. Razlog tome je, da već tu treba da dođe do izražaja kontradiktornost jer za to verovatno neće biti mogućnosti u sudskoj, raspravnoj fazi. U stvari, u sednici se odvija „mini pretres“. A pretres se može sprovesti samo pred sudijom koji pripada sudu. I ovo je jedan od razloga uvođenja instituta islednog sudije.

Ovo se već ne odnosi na druge dve kategorije lica, na posebno zaštićene svedoke i svedoke mlađa od 14 godina, bez obzira da li se saslušavaju pre ili nakon podizanja optužnice .U interesu njihove zaštite, sužena je mogućnost prisustvovanja sednici na kome se saslušavaju.

Ako se saslušava posebno zaštićen svedok, pored tužioca može prisustvovati samo advokat svedoka. O sednici se sačinjava izvod iz zapisnika koji je do podizanja optužnice dostupan samo javnom tužiocu i isledni organima.

Ako se saslušava svedok mlađi od 14 godina, mogu prisustvovati samo zakonski zastupnik i staralac svedoka . Posle održane sednice , okri-

vljeni i branilac se obavješavaju da u javnom tužilaštvu mogu izvršiti uvid u zapisnik sa te sednice .

U pogledu svih svedoka važi da na poseban predlog , isledni sudija može narediti audio i video snimanje . Zaštitu identiteta svedoka i u ovom slučaju treba obezbediti skremblovanjem tona ili slike odnosno posebnim , zatvorenim rukovanjem snimljenog materijala(čl.213.st.4.ZKP).

5. Isledni sudija u meritumu donosi odluke u obliku rešenja,u roku od 3 dana od podnošenja predloga.Predlog može da bude

- usvojen
- delimično usvojen
- odbijen.

U slučaju odbijanja,na istim osnovama novi predlog ne može biti podnet. Ako se ipak podnese,ne odlučuje u meritumu niti mora da zakazuje sednicu veća.

Rešenje se mora saopštiti predlagaču i licima na koja se odnosi. Izuzetak su lica zahvaćeni odlukom o tajnom pribavljanju podataka.,odnosno odlukom o proglašavanju nekog lica posebno zaštićenim svedokom.

Ovde napominjemo , da su dokazne radnje u vezi posebno zaštićenih svedoka skoro ravne tajnom pribavljanju podataka. Sa aspekta zakonske regulative može se reći, daje to forma specijalnog tajnog pribavljanja dokaza.Njegove karakteristike su vrlo slične tajnom pribavljanju podatak vezanih za sudsku dozvolu:o njima takođe odlučuje isledni sudija,o njima isto samo javni tužilac ima saznanje,isto se sprovodi u pogledu načina,vremena i mesta, rezultati se mogu osporavati samo na pretresu i to samo na posredan način.

Isledni sudija svoja rešenja objavljuje prisutnima na sednici.Ako je odlučivao na osnovu pismena van sednice,rešenje se nakon pismene izrade(što na žalost nije vezano za rok)odmah dostavlja.I pri dostavljanju važe posebna pravila ako su u pitanju posebno zaštićeni svedoci i tajno pribavljanje podataka.

IV ZAVRŠNE MISLI

Uvođenje instituta islednog sudije u mađarski krivični postupak znači dalji važan korak u sa aspekta garancije zakonitosti postupka isledivanja.Stvoren je organ nezavisne ,nepristrasne sudske kontrole već u početnoj fazi postupka u oblasti najdelikatnijih ljudskih prava :mera prinude i tajnog pribavljanja podataka.Danas je primena tajnih metoda neophodna zbog stalnog rasta organizovanog kriminaliteta .Opravdanost postojanje i funkcionisanja ovog instituta je neosporiva kao i njegova pravno-državna kontrola.

*Scaba Fenyvesi, Ph.D. Assistant Professor
Law Faculty Pecuj*

Investigating Judge in the Hungarian Criminal Procedure

Abstract

The paper briefly talks about the investigating judge as a new important subject of the Hungarian criminal procedure. Until introducing the institute of the investigative judge the Hungarian criminal procedure did not have a court organ in investigation, which was entirely in the competence of the public prosecutor.

The paper is divided into four major parts.

In the first part the author points onto the dilemmas that have been raised in the preparatory work of the new Criminal Procedure Code regarding the need and the model of the investigating judge. In competition with the model of a classical investigating judge the investigating judge as a human rights judge got more support.

In the second part the author elaborates on the competences of the investigating judge.

In the third part the ways of bringing decisions by the investigating judge are considered.

The forth and final part is devoted to short concluding remarks in which the author highlights that the investigative judge is an important organ in providing for the legality of prosecution and maintaining human rights in the pre-criminal procedure.